

2 • 2022 • roč. XV

REVUE LIEČEBNEJ PEDAGOGIKY

Vydáva: PRO LP Asociácia liečebných pedagógov

Revue liečebnej pedagogiky je vedecko-odborný časopis PRO LP Asociácie liečebných pedagógov. Je určený liečebným pedagógom, pracovníkom v pomáhajúcich profesiách, študentom a ďalším záujemcom.

2 / 2022, roč. XV

ISSN 1337-5563
online verzia

REVUE LIEČEBNEJ PEDAGOGIKY

Vydáva: PRO LP Asociácia liečebných pedagógov

OBSAH

EDITORIÁL / EDITORIAL

Janoško, P.:2

ZO ŽIVOTA PRO LP / FROM PRO LP ACTIVITIES

Stupková, M.: **Správa z činnosti PROLP asociácie/**
Report on the association's activities.....3

INFORMÁCIE / INFORMATION

Kováčsová, E.: **Štandardné postupy v liečebnej**
pedagogike/ Standard procedures in Therapeutic
pedagogy.....5

Habalová, M.: **Správa z odborného seminára**
s názvom Muzikoterapia – smerovanie, perspektívy
a vybrané oblasti klinickej praxe / Professional seminar
report: Music therapy – direction, perspective and
selected areas of clinical practice.....7

Kotrbová, K.: **Aktuálne informácie od SKIZP / Current**
information from SKIZP.....9

ŠTÚDIE / STUDY

Halmo, J.: **Hudobné projekty s rómskymi deťmi na**
Slovensku / Music projects with roma children in
Slovakia.....14

Jánošíková, T.: **Možnosti arteterapie pri liečbe ľudí**
s demenciou / The possibilities of art therapy in the
treatment of people suffering from dementia.....19

Z PRAXE / FROM PRAXIS

Kiselačková, K.: **Najnovšie trendy v kognitívnom**
tréningu / The latest trends in cognitive training.....25

RECENZIE / REVIEW

Hornáková, M.: **Ičiro Kišimi, Fumitake Koga, 2021.**
Odvaha byť neoblúbený. Nájdi v sebe silu a buď
osobou, ktorou chceš naozaj byť. / The courage to be
disliked. How to free yourself, change your life and
achieve real happiness.....29

Informácie pre prispievateľov/ Informations for authors
.....31

Titulná fotografia: © freepic

REDAKČNÁ RADA

Čestná predsedkyňa redakčnej rady:
prof. PhDr. Marta HORŇÁKOVÁ, PhD.

Predseda redakčnej rady:
Mgr. Pavol JANOŠKO, PhD.

Zástupkyňa:
Mgr. Viera BOSÁKOVÁ

Vedecká garancia:
prof. PhDr. Marta HORŇÁKOVÁ, PhD.
prof. PaedDr. Milan SCHAVEL, PhD.
prof. PaedDr. Zsolt CSÉFALVAY, PhD.
prof. Heinrich GREVING, PhD. - zahraničná
spolupráca
doc. PaedDr. Jana MARKOVÁ, PhD.
doc. PhDr. Albín ŠKOVIERA, PhD.

Redakčná rada:
PaedDr. Monika STUPKOVÁ, PhD.
Mgr. Barbora VODIČKOVÁ, PhD.
Mgr. art. et Mgr. Martina ZUBÁKOVÁ, PhD.
Mgr. Zuzana FÁBRY LUCKÁ, PhD.
PaedDr. Erika KOVÁČSOVÁ, PhD.
Mgr. Petra MITAŠÍKOVÁ, PhD.
Gabriela DUBOVSKÁ, MA.

Editor: Mgr. Pavol JANOŠKO, PhD.
Dominik Živčák

Recenzenti príspevkov sú vyberaní vedeckou
a redakčnou radou časopisu podľa charakteru
príspevku. Za jazykovú úpravu zodpovedajú autori.

EDITORIÁL

Milé kolegyně, milí kolegovia,
milé naše čitateľky a čitatelia,

blíži sa koniec roka a tento čas je obvykle
spojený s bilancovaním toho, čo sa nám
podarilo, čo nás obohatilo, za čo sme vďační.
Je to čas, kedy sa tiež zvykneme pýtať, či sme
niečo potrebovali, alebo mohli urobiť inak – či
už v osobnom alebo pracovnom živote – od
seba, od iných. Verím, že tých vecí a
okolností, za ktoré sme vďační a posilnili nás,
je oveľa viac, ako tých nevydarených,
zraňujúcich.

Blížia sa Vianoce a to je čas, kedy to
najcennejšie je byť spolu, pretože slovami
Georga Sanda: „*Podstatou lásky nie sú drahé*
dary, ale drahí ľudia“.

Prajem nám všetkým, aby sme sa spájali
a mohli čerpať silu z vzájomných vzťahov
a kontaktu. Aby bol tento čas časom oddychu
a možno aj "vypnutia" z obvyklého nastavenia.
Aby nám pomohol nájsť cestu najmä
k lepšiemu spojeniu so sebou a svojimi
zdrojmi, aby sme mohli pre seba vytvárať
pozitívnejšiu budúcnosť aj v novom roku 2023.

Veľa zdravia a spokojnosti, za redakčný
a vedecký tím časopisu,

Pavol Janoško, zodpovedný redaktor

SPRÁVA Z ČINNOSTI PRO LP

REPORT ON THE ASSOCIATION'S ACTIVITIES

PaedDr. Monika Stupková, PhD.

PRO LP asociácia liečebnej pedagogiky

E-mail: stupkovam@gmail.com

Milí priatelia,

Dovoľte mi krátke zhrnutie roku 2022, s ktorým sa onedlho rozlúčime.

Od 24.2. 2022 je poznačený vojnou na Ukrajine, veľkým utrpením, ale aj veľkou solidaritou a nezištnou pomocou. Vojná sa dotkla každého z nás, našich istôt a priniesla nám do životov veľa otázok. Nútila nás zaujať postoj.

Čo sa dialo v našej Asociácii?

Rastúci trend členov sa držal aj tento rok. Pribúdali najmä mladí ľudia, absolventi, študenti.

S veľkou radosťou sme prijali informáciu, že Pedagogická fakulta UK umožnila dodatočné kolo prijímacích skúšok na Bc. aj Mgr. stupeň liečebnej pedagogiky.

Tento rok sme zrealizovali 3 konferencie týkajúce sa štandardných postupov v zdravotníctve. Opäť sme sa mohli osobne stretávať. Tieto dni boli venované vzájomnému odovzdávaniu vedomostí a skúseností. Na spoločnej večeri v októbri sa začala napíňať aj naša potreba neformálnych stretnutí a osobných rozhovorov.

Nadalej sme aktívnou súčasťou medzinárodného spoločenstva liečebných pedagógov IGhB. Naši zastupitelia pripravujú ďalšie medzinárodné stretnutie odborníkov

z praxe (prizvaní budú aj študenti), ktoré sa uskutočnia na medzinárodný deň LP, 13. apríla 2023. Našu PROLP asociáciu budú zastupovať Mária Wirth a Katarína Kiseľáková.

Pracovné skupiny liečebných pedagógov pracujúcich v školstve a venujúcich sa duševnému zdraviu sa počas celého roka pravidelne stretávali. Plánujeme vytvoriť pracovnú skupinu liečebných pedagógov pracujúcich v ambulanciách.

V tomto roku ukončila svoje pôsobenie na poste hlavnej odborníčky MZ PaedDr. Mária Čunderlíková a túto úlohu prevzala Mgr. et Mgr. Zuzana Yakhyaev, PhD.

V zdravotníctve sme v tomto roku pripomenovali materiálno technické vybavenie ambulancií a pevne veríme, že meotar už nebude v základnej výbave ambulancií. Vyjadrovali sme sa tiež k platom liečebných pedagógov v zdravotníctve a dopĺňali sme katalóg zdravotníckych výkonov pre liečebnú pedagogiku.

Spolupracujeme aj so SKIZP. V aktuálnom čísle prinášame informácie od kolegyne PhDr. Kvetky Kotrbovej, PhD., MPH., ktorá zastupuje liečebných pedagógov v Komore iných zdravotníckych pracovníkov a popísala, na čom komora minulý rok pracovala a čo sa podarilo presadiť. Na tomto mieste zhrniem to najdôležitejšie:

- zrušenie prípravy na výkon práce v zdravotníctve ako podmienky na vstup do špecializačného štúdia,
- spätnavrátenie certifikovanej pracovnej činnosti psychoterapia ako študijného programu, ktorý opäť môžu absolvovať aj liečební pedagógovia (po 4 ročnej prestávke) - viď zmenené nariadenie vlády SR č. 296/2010 Z. z. cez novelu z 1. apríla 2022 č. 95/2022 Z. z.,
- opätovné sprístupnenie spätného započítania praxe na účely zaradenia do špecializačného

štúdiá (tamtiež cez novelu nariadenia č. 95/2022 Z.z.),

- zapracovanie vzdelávania liečebných pedagógov do zoznamov vzdelávacích podujatí v oblasti duševného zdravia financovaných z eurofondov (podrobnosti dostupné na <https://www.health.gov.sk/?Plan-obnovy-a-odolnosti>)

O detailoch si môžeme prečítať v samostatnom článku pani Dr. Kotrbovej tak v tomto čísle, ako aj v Revue LP č. 1/2022 - dostupné online: https://prolp.sk/wp-content/uploads/2022/11/RLP_2022_1.pdf

Asociácia PRO LP sa v júni stala členom komory za mimovládne neziskové organizácie *Výboru pre deti a mládež Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť* pri Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny. Zúčastňujeme sa rokovaní, vyjadrujeme sa k aktuálnym témam duševného zdravia detí, k témam vzdelávania detí z Ukrajiny, k téme transformácie poradenských centier. Musím podotknúť, že súčasná politická nestabilita má veľmi negatívny vplyv na prácu rôznych štátnych inštitúcií a ministerstiev, ktoré si jednotlivé témy presúvajú ako „horúci zemiak“ a neponúkajú konkrétne a reálne riešenia.

Cyklus podkastov pod názvom *Liečebná pedagogika ako cesta naďalej pokračuje*. Ak máte tip, o kom a koho práci by ste chceli počuť, napíšte nám na asociacia.prolp@gmail.com.

Na záver môjho príspevku Vás chcem poprosiť, reagujte na mailové výzvy, komunikujte s Asociáciou. Nech naša spolupráca nie je postavená iba na uhradení členského poplatku.

Ohlasy na tohtoročné konferencie boli veľmi pozitívne. Konferencie boli dôkazom Vašej erudovanosti a kvality Vašej práce. Chcem Vás povzbudiť, aby ste v ďalšie konferencie vzali do svojich rúk

a zrealizovali ich kdekoľvek na Slovensku. Asociácia Vás podporí, pomôže, zastreší.

Prajem Vám všetkým do nového roka pokoj, radosť, spokojnosť a veľa - veľa tvorivej práce, ktorá vyčerpáva a zároveň dodáva energiu a je nositeľkou zmyslu.

INFORMÁCIE

ŠTANDARDNÉ POSTUPY V LIEČEBNEJ PEDAGOGIKE

STANDARD PROCEDURES IN
THERAPEUTIC EDUCATION

PaedDr. Erika Kováčsová, PhD.

Katedra klinickej logopédie a liečebnej
pedagogiky LF SZU, Bratislava

erika.kovacsova@szu.sk

Tvorba nových a inovovaných štandardných klinických postupov a ich zavedenie do medicínskej praxe je národným projektom, ktorý realizuje Ministerstvo zdravotníctva SR. Úlohou projektu je vytvoriť štandardné klinické postupy a začleniť ich do celoštátneho systému zdravotnej starostlivosti. Vytvorením a zavedením jednotných klinických postupov pre diagnostiku a liečbu najzávažnejších a najčastejšie sa vyskytujúcich chorôb, ktoré by reflektovali najnovšie poznatky v medicíne a zabezpečovali účinné prepojenie postupov klinickej liečby vo všetkých formách poskytovania zdravotnej starostlivosti, sa zvýši kvalita a účinnosť liečby a zabezpečí sa dostupnosť k rovnako kvalitnej zdravotnej starostlivosti na celom území Slovenska.

Štandardné postupy sú tvorené odbornými pracovnými skupinami a pripomienkované sú pred schvaľovaním na multidisciplinárnej úrovni. V roku 2019 nás liečebných pedagógov pozvali do spolupráce na danom projekte. Vytvorila sa deväťčlenná odborná pracovná skupina. Spolu bolo v danom roku predložených a neskôr tiež schválených 8 štandardných klinických postupov za náš odbor. Jednotlivé schválené postupy všetkých pracovných skupín sú voľne dostupné na stránke štandardných postupov:

<https://www.standardnepostupy.sk/schvalse-ne-standardne-postupy/>

a za náš odbor sú uverejnené na: <https://www.standardnepostupy.sk/standardy-liecebna-pedagogika/>.

Štandardné postupy vychádzajú z aktuálnych poznatkov a pomenúvajú najzákladnejšiu starostlivosť pri danej ťažkosti. Tieto postupy sme my, liečební pedagógovia, tvorili a zároveň ich aj pravidelne revidujeme a aktualizujeme. Chýbajú však ešte mnohé oblasti na spracovanie, v ktorých ako liečební pedagógovia pracujeme, preto ponúkame aj príležitosť na vypracovanie ďalších oblastí.

Tiež sme boli pozvané k spolupráci do projektu "Tvorba nových a inovovaných postupov pre výkon prevencie a ich zavedenie do medicínskej praxe (PpVP)" v oblasti prevencie neurodegeneratívnych ochorení. Spolupodielali sme sa na tvorbe odporúčaného postupu pre výkon prevencie s témou: Nefarmakologická prevencia a liečba neurodegeneratívnych ochorení. Pohybové, kognitívne a nutričné intervencie v prevencii demencií, ako aj v prevencii progresie Parkinsonovej choroby.

Za uplynulé 2 roky PRO LP Asociácia liečebných pedagógov, Katedra liečebnej pedagogiky PdF UK v spolupráci s Katedrou klinickej logopédie a liečebnej pedagogiky LF SZU zorganizovali v priestoroch Centra Memory v Bratislave štyri konferencie liečebných pedagógov s názvom: Štandardné postupy v liečebnej pedagogike. Cieľom konferencií bolo oboznámiť odbornú verejnosť so schválenými štandardnými diagnostickými a terapeutickými postupmi v zdravotníctve vytvorenými našou pracovnou skupinou, tiež preventívnymi postupmi a rozšíriť tieto témy o príspevky a workshopy odborníkov, najmä liečebných pedagógov z praxe. Konferencie prebiehali vzhľadom k epidemiologickej situácii prezenčne i online. Za účasť na konferencii mali

účastníci pridelené kredity cez Slovenskú komoru iných zdravotníckych pracovníkov. Jednotlivé štandardné postupy mali účastníci možnosť dostať v predstihu v podobe videonahrávky a naživo sme diskutovali k jednotlivým klinickým postupom. Mali sme priestor pre stretnutie a zdieľanie našich skúseností. Stretnutia liečebných pedagógov boli veľmi vzácnymi udalosťami a ja sa chcem z tohto miesta poďakovať ešte raz každému tvorcovi štandardného postupu, ako aj každému prednášajúcemu na konferencii a účastníckam a účastníkom.

Prvú konferenciu (8. 10. 2021) sme venovali témam súvisiacim so štandardným postupom: *Porucha primárnych vzťahov v detstve* a dvomi odporúčanými postupmi, a to pre *stratu domova v detstve* a pre *poruchy senzorickej integrácie*, ktoré vypracoval autorský kolektív pod vedením pani prof. PhDr. Marty Horňákovej, PhD.

Druhú konferenciu (8. 2. 2022) sme venovali témam súvisiacim so štandardným postupom: *Psychosociálna rehabilitácia u ľudí so závažnou duševnou poruchou*, ktorý vypracoval autorský kolektív pod vedením Mgr. Zuzany Yakhyayev, PhD.

Tretiu konferenciu (8. 6. 2022) sme venovali témam súvisiacim so štandardnými postupmi: *Traumatické zážitky v detstve*, ktoré vypracovali Mgr. Barbora Vodičková, PhD. a PaedDr. Monika Stupková, PhD. a téme starostlivosti o ľudí so spoluzávislosťou, ktorú som vypracovala ja.

Štvrtú konferenciu (6.-7. 10. 2022), ktorá prebiehala v mesiaci úcty k starším, sme venovali témam súvisiacim so štandardnými a preventívnymi postupmi, týkajúcimi sa problematiky *Nefarmakologických metód a prístupov v liečbe demencií*, tiež Miernej kognitívnej poruchy, ktoré vypracoval autorský kolektív PaedDr. Mária Čunderlíková, Mgr. Katarína Kiseľáková a Mgr. Hana Zigmundová.

Tiež sme sa venovali aj odporúčanému postupu pre výkon prevencie pri neurode-

generatívnych ochoreniach. Z odprezentovaných príspevkov súvisiacich s danými témami môžete niektoré nájsť aj v tomto čísle LP Revue.

MUZIKOTERAPIA – SMEROVANIE, PERSPEKTÍVY A VYBRANÉ OBLASTI KLINICKEJ PRAXE.

SPRÁVA Z ODBORNÉHO SEMINÁRA

MUSIC THERAPY - DIRECTION,
PERSPECTIVES AND SELECTED
AREAS OF CLINICAL PRACTICE.
REPORT FROM THE PROFESSIONAL
SEMINAR

Mgr. Mária Habalová, PhD.

Katedra liečebnej pedagogiky
Pedagogická fakulta UK v Bratislave
E-mail: habalova@fedu.uniba.sk

Dňa 21. 6. 2022 sa na pôde Filozofickej fakulty UK v Bratislave uskutočnil odborný seminár s názvom Muzikoterapia – smerovanie, perspektívy a vybrané oblasti klinickej praxe. Hlavnou prednášajúcou bola prof. Barbara Wheeler PhD., MT-BC, emeritná profesorka na Montclair State University USA, autorka a spoluautorka mnohých odborných publikácií a článkov, bývalá prezidentka Americkej muzikoterapeutickej asociácie, ktorá je zároveň držiteľkou Ceny za celoživotný prínos, ktorú jej udelila Svetová federácia muzikoterapeutov (v roku 2017) a Americká muzikoterapeutická asociácia (v roku 2019).

Odborné podujatie organizačne zastrešili Katedra muzikológie FF UK, centrum Amadeus (Mgr. Jana Kľúčiková, MBA a Mgr. Margita Matúšková), ako aj niektorí členovia prípravného výboru Asociácie muzikoterapeutov Slovenska. Hlavný program odborného seminára pozostával z troch prednášok. Prvá z nich mala názov Súčasná situácia a globálne trendy v muzikoterapii. Orientovaná bola na kreovanie muzikoterapie v USA, ako aj na aktuálnu situáciu v oblasti vzdelávania, kontinuálneho vzdelávania, certifikácie a praxe. Predstavené boli tiež súčasné globálne trendy, najmä čo sa týka orientácie muzikoterapie smerom k praxi založenej na dôkazoch. Ďalšie dve prednášky mali klinické zameranie. V prednáške s názvom Muzikoterapia v onkologickej praxi, boli prezentované výskumy a možnosti využitia hudby pri sprevádzaní pacientov s onkologickým ochorením. Jednotlivé oblasti zahrnuté v prednáške boli ilustrované na mnohých videách, ktoré boli súčasťou prezentácie. Posledná prednáška sa venovala aplikácii muzikoterapie v neurorehabilitácii. V rámci tejto, momentálne veľmi dynamicky sa rozvíjajúcej oblasti, boli stručne predstavené a na videách ilustrované jednotlivé muzikoterapeutické techniky, ktoré sa využívajú v smere napĺňania cieľov v oblasti senzomotoriky, komunikácie a kognitívnych funkcií u ľudí s ochoreniami a po úrazoch mozgu a chrbtice. Podujatie uzatvorila krátka prezentácia histórie, súčasnej situácie a smerovania muzikoterapie na Slovensku, ktorú predniesla Mgr. Mária Habalová, PhD.

Ako v prípade mnohých iných akcií realizovaných v posledných dvoch rokoch, aj samotný priebeh seminára bol negatívne zasiahnutý pandemiou COVID-19. Večer pred samotným podujatím sa ukázalo, že hlavné prednášky na seminári budú musieť byť zrealizované prostredníctvom živého audiovizuálneho prenosu, čo ale neubralo na ich zaujímavosti a kvalite. V tomto smere patrí veľká vďaka Doc. Mgr. V. Zvarovi, PhD. z katedry muzikológie za promptné hľadanie optimálneho riešenia a tiež Mgr. J. Halmo, vtedajšej internej doktorandke, ktorá na poslednú chvíľu zorganizovala a zabezpečila dobrovoľníkov, ktorí sa postarali o potrebnú aparatúru a technickú podporu pre kvalitný audiovizuálny prenos.

Vzhľadom k tomu, že podujatia tohto druhu, zamerané na oblasť muzikoterapie, sú v našich podmienkach skôr výnimočné, podujatie vytvorilo priestor, kde sa mohli stretnúť odborníci z rôznych profesií, ktorí sa zaujímajú o muzikoterapiu alebo jej prvky využívajú vo svojej praxi. Spätná väzba z ich strany bola veľmi pozitívna, preto som veľmi rada, že sme mali možnosť takéto podujatie zorganizovať a prispieť aspoň malou kvapkou k rozvoju tejto oblasti v našich podmienkach.

INFORMÁCIE OD SLOVENSKEJ KOMORY INÝCH ZDRAVOTNÍCKYCH PRACOVNÍKOV

INFORMATION FROM THE SLOVAK
CHAMBER OF OTHER HEALTHCARE
WORKERS

PhDr. Kvetoslava Kotrbová, PhD., MPH

Slovenská komora iných zdravotníckych
pracovníkov
www.skizp.sk

Druhý polrok 2022 sa v Slovenskej komore iných zdravotníckych pracovníkov niesol v znamení **participácie** členov sekcie liečebných pedagógov na:

Vytvorenie **zoznamu vzdelávacích podujatí** (školení a študijných programov a podobne v oblasti starostlivosti o duševné zdravie) určených pre liečebných pedagógov, ktoré majú byť podporené z eurofondov (Plán obnovy a odolnosti SR).

Zoznam podporovaných vzdelávacích aktivít/tréningov/seminárov, atď., spolu s podmienkami podpory (ktoré je potrebné splniť) a adresou (kam je potrebné zaslať žiadosť o refundáciu školného) nájdete na internetových stránkach MZ SR:

ak ide o **liečebného pedagóga**, ktorý pracuje **v rezorte zdravotníctva**:
<https://www.health.gov.sk/Clanok?plan-obnovy-vzdelavanie-v-rezorte>,

ak ide o **liečebného pedagóga**, ktorý pracuje **v inom rezorte** ako je rezort zdravotníctva:

<https://www.health.gov.sk/Clanok?plan-obnovy-vzdelavanie-mimo-rezort-zdravotnictva>.

O refundáciu nákladov odborníka vynaložených na jeho ďalšie vzdelávanie možno žiadať najneskôr v roku 2027 a to aj spätne za roky 2020 a 2022. Odporúča sa, aby v zmysle platných právnych predpisov išlo hlavne o akreditované vzdelávacie podujatia a študijné programy – teda študijné programy kratšie ako 48 hodín alebo jednorazové vzdelávacie aktivity

akreditované Slovenskou komorou iných zdravotníckych pracovníkov, študijné programy dlhšie ako 48 hodín akreditované Ministerstvom zdravotníctva SR alebo Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Príprave a realizácii multiprofesionálneho vzdelávacieho **Festivalu kazuistik Nižná 2022** Oravské interaktívne fórum konaného 22. – 24. 9. 2022, ktoré bolo organizované v spolupráci Združenia všeobecných lekárov Slovenskej republiky, Slovenskej komory iných zdravotníckych pracovníkov, Slovenskej komory sestier a pôrodných asistentiek, Slovenskej lekárskej komory, Lektor, o. z. a Žilinského samosprávneho kraja. Na rozdiel od predošlých rokov podujatia, kedy kolegyne a kolegovia (najmä z tímu bývalej hlavnej odborníčky MZ SR pre odbor liečebná pedagogika PaedDr. Márie Čunderlíkovej) demonštrovali cenné výsledky vlastnej práce v oblasti liečebnopedagogickej starostlivosti o osoby s demenciou alebo Alzheimerovým ochorením, za ktoré veľmi pekne aj touto cestou ďakujeme, sa tohto ročníka zúčastnila a liečebných pedagógov reprezentovala PhDr. Kvetoslava Kotrbová, PhD., MPH za PdF UK s prednáškou „Terapeutický denník ako súčasť poskytovanej zdravotnej starostlivosti“. Povzbudzujeme kolegov – liečebných pedagógov, aby sa budúci rok zúčastnili s vlastnými kazuistikami, ktoré je možné oddemonštrovať auditóriu zloženému najmä zo všeobecných lekárov a sestier pre zabezpečenie vzájomnej informovanosti a nadviazanie spolupráce.

Novelizácii výnosu MZ SR o minimálnych požiadavkách **na personálne a materiálo-technické vybavenie jednotlivých druhov zdravotníckych zariadení** v znení neskorších predpisov (dostupné online <https://www.health.gov.sk/?vzdelavanie-normativ-mtz-vynos-09812-2008>)

v súvislosti s reformou psychiatrickej starostlivosti.

V spolupráci s hlavnou odborníčkou MZ SR Mgr. et Mgr. Zuzanou Yakhyaev, PhD.

a Asociáciou liečebných pedagógov Pro LP boli vypracované ustanovenia o nevyhnutnom vybavení pracovísk liečebnej pedagogiky pokiaľ ide o ambulancie, ale aj pracoviská LP, ktoré tvoria súčasť stacionárov a nemocníc. Aktuálne sa dokument nachádza po medzirezortnom pripomienkovom konaní, po nadobudnutí účinnosti novely Vás budeme o jej zverejnení informovať.

Príprave nového **zákona o psychologickú a psychoterapeutickú činnosť.**

Slovenská komora iných zdravotníckych pracovníkov presadzuje (počas celého obdobia prípravy) zachovanie práva liečebných pedagógov na používanie voľne dostupných psychotestov na objektivizáciu vlastnej liečebnopedagogickej činnosti, samostatný výkon psychoterapeutickej činnosti, ak liečebný pedagóg absolvoval akreditovaný psychoterapeutický výcvik, spätné uznanie absolvovaného vzdelávania v danej oblasti, ktoré sa uskutočňovalo podľa doterajších právnych predpisov v ešte vtedy neakreditovaných študijných programoch, umožnenie ďalšieho vzdelávania liečebných pedagógov z iných rezortov v systéme ďalšieho vzdelávania vytvorenom v rezorte zdravotníctva a zviditeľnenie terapeutického rozmeru študijného programu liečebnej pedagogiky pri pomoci zvládania zaťažujúcich životných situácií. Podľa aktuálnych informácií by mal byť nový zákon o psychologickú a psychoterapeutickej činnosti posunutý do medzirezortného pripomienkového konania začiatkom roka 2023.

Slovenská komora iných zdravotníckych pracovníkov prostredníctvom členstva prezidentky SKIZP RNDr. Moniky Trechovej, MPH ako riadnej členky Rady vlády SR pre duševné zdravie tiež okrem práva na výkon komplexnej psychoterapeutickej činnosti u liečebných pedagógov na základe absolvovaného psychoterapeutického výcviku presadzuje právo aj na výkon špecifických psychoterapeutických metód, súborov metód a techník ako súčasť výkonu povolania liečebného

pedagóga po absolvovaní príslušného vzdelania.

7. 11. 2022 sa zástupkyňa SKIZP PhDr. Kvetoslava Kotrbová, PhD., MPH zúčastnila rokovania na MZ SR so zástupcami klinických psychológov, psychiatrov a zdravotníckych komôr, k tvorbe minimálneho štandardu **certifikačného študijného programu špecifickej intervencie v oblasti starostlivosti o duševné zdravie**, kde presadzovala aj právo liečebných pedagógov absolvovať tento študijný program akreditovaný MZ SR, keď bude schválený. Požiadavka bola akceptovaná.

Príprave podkladov pre úpravu platového ohodnotenia. SKIZP v spolupráci s odborovými aj lekáorskými organizáciami v zdravotníctve (do ktorých pôsobnosti patrí problematika finančného ohodnotenia zdravotníckych pracovníkov), ako aj v spolupráci s Asociáciou klinických psychológov a Slovenskou komorou psychológov participovala na príprave podkladov pre úpravu platového ohodnotenia pracovných činností liečebných pedagógov. Žiaľ k vypracovaniu týchto podkladov sme boli príslušnými **odborovými organizáciami** prizvaní neskoro a návrh zákona bol pripravovaný v skrátenej pripomienkovom konaní (dôvod nám nie je známy). To má za následok, že materiály (na podporu relevantného ohodnotenia práce liečebných pedagógov, pracujúcich v ústavných a ambulantných zdravotníckych zariadeniach) poskytnuté SKIZP príslušným poslancom NR SR, už neboli v parlamente uplatnené. Keďže ide o aktuálne celospoločensky prioritnú problematiku podpory a rozvoja duševného zdravia obyvateľstva, bola prisľúbená pomoc pri najbližšej možnej príležitosti.

Rokovaní MZ SR. PaedDr. Mária Čunderlíková – bývalá hlavná odborníčka MZ SR pre odbor liečebná pedagogika – sa 10. 11. 2022 zúčastnila na rokovaní MZ SR, pre precizovanie **zdravotných výkonov liečebných pedagógov v Zozname zdravotných výkonov hrađených z prostriedkov verejného**

zdravotného poistenia (zákon č. 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti online

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-577>), od ktorého závisia úhrady pre liečebných pedagógov od zdravotných poisťovní.

Doplnení vyhlášky MZ SR. Na základe výzvy riaditeľky odboru ošetrovateľstva a iných zdravotníckych profesií, Sekcie zdravia MZ SR Mgr. Silvie Bodnárovej, boli v auguste 2022 (v spolupráci s hlavnou odborníčkou MZ SR pre odbor liečebná pedagogika Mgr. et Mgr. Zuzanou Yakhyaev, PhD., s odbornou garantkou študijného programu PdF UK prof. PhDr. Martou Horňákovou, PhD. a s odbornou garantkou ďalšieho vzdelávania liečebných pedagógov na Slovenskej zdravotníckej univerzite PaedDr. Erikou Kováčovou, PhD.), započaté práce na **doplnení vyhlášky MZ SR č. 321/2005 Z. z. o rozsahu praxe v niektorých zdravotníckych povolaniach o kompetencie liečebných pedagógov** bez špecializácie a liečebných pedagógov so špecializáciou. Pani riaditeľka očakávala, na základe uvedenej výzvy, odovzdanie finálneho dokumentu ministerstvu zdravotníctva najneskôr začiatkom decembra 2022.

Na tvorbe postupu prevencie. Na základe dlhoročných iniciatív SKIZP v oblasti rozvoja zdravotnej výchovy a osvetu, bol v kompetencii SKIZP vypracovaný **odporúčaný postup MZ SR na výkon prevencie na školách a v školských zariadeniach**, uskutočňovanej v koordinácii a spolupráci so školskými zdravotníkmi. Od 15. 11. 2022 prebiehala séria webinárov určených pre školských zdravotníckych pracovníkov (ktorých aktuálne Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR eviduje 92) k spolupráci školských zdravotníkov so zdravotníckymi pracovníkmi. Na druhom

z celkového počtu troch webinárov pre školských zdravotníkov pre rok 2022, organizovaných v kompetencii NIVAM (Národný inštitút vzdelávania a mládeže – pôvodne Štátny pedagogický ústav) v spolupráci so SKIZP, ktorý sa uskutočnil 22. 11. 2022 vystúpila prof. PhDr. Marta Horňáková, PhD., odborná garantka študijného programu liečebná pedagogika na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave s prednáškou na tému „Spolupráca školského zdravotníka s liečebnými pedagógmi“.

Na základe dlhoročných osobných iniciatív prezidentky SKIZP v oblasti vnútroštátnej humanitárnej pomoci, sa na pôde SKIZP na Drieňovej ulici 27 v Bratislave uskutočnilo rokovanie prezidentky RNDr. Moniky Trechovej, MPH a viceprezidentky SKIZP PhDr. Kvetoslavy Kotrbovej, PhD., MPH so zástupcami Slovenskej komory sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce, k možnostiam prepojenia zdravotnej starostlivosti a sociálnej práce v prostredí zdravotníckych a školských zariadení, najmä v záujme zdravého vývoja ďalšej generácie.

Nadväzne na uvedené rokovanie poskytla SKIZP Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky konkrétne znenie na úpravu ustanovení zákona o zdravotnej starostlivosti, o sociálnu prácu ako **službu súvisiacu s poskytovaním** zdravotnej starostlivosti a sociálnych pracovníkov ako odborníkov poskytujúcich podporné sociálne služby v zdravotníctve, na elimináciu sociálnych determinantov zdravia napríklad v podobe zabezpečovania vybavovania dávok, najmenej jedného teplého jedla denne, ubytovania, práce atď., pacientom prepúšťaných z hospitalizácie a podobne. SKIZP deklarovala, že podporí aj rozvoj zamestnávania sociálnych pracovníkov v školách a školských zariadeniach, ak o to SKSPaAS požiada MZ SR.

SKIZP v tejto súvislosti požiadala Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR o novelizáciu zákona

o hmotnej núdzi (poskytovanie liekov, nevyhnutných potrieb na pobyt v nemocnici, príspevku na cestovné a cestu za zdravotnou starostlivosťou, nevyhnutných dietetických potravín osobám v hmotnej núdzi ako vnútroštátnej humanitárnej pomoci), zákona o dobrovoľníckej činnosti (zahŕnutie zdravotnej starostlivosti a výkon ochrany a podpory zdravia ako jedného z možných druhov dobrovoľníckej činnosti), Ministerstvo zdravotníctva SR o novelizáciu zákona o zdravotných poisťovniach (zabezpečenie kontinuity zdravotného poistenia u detí, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku) a Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (podpora projektu zabezpečenia sociálnych pracovníkov ako zamestnancov škôl a školských zariadení).

SKIZP opakovane Ministerstvu zdravotníctva SR predložila **žiadosť o optimalizáciu normatífov liečebných pedagógov** na poskytovanie potrebnej starostlivosti obyvateľom na území Slovenskej republiky (nariadenie vlády SR č. 640/2008 Z. z. o verejnej minimálnej sieti poskytovateľov zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov).

V rámci medzirezortného pripomienkového konania k novelizácii zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov fyzických osôb v platnom znení, ktoré sa uskutočnilo v septembri 2022 SKIZP žiadala Ministerstvo financií SR **o zavedenie úľavy z dane za vlastné výdavky zdravotníckeho pracovníka**, vynaložené na jeho ďalšie a sústavné vzdelávanie, ktoré je v celospoločenskom záujme. Žiaľ zamestnávateľa, ktorí sú poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti (pre finančné obmedzenia od poisťovní) ani štát toto vzdelávanie nijako neprispievajú.

Prezidentka SKIZP v rámci nadväzujúcich rokovaní k zaslaným pripomienkam SKIZP (k návrhu novely zákona o dani z príjmov na MF SR), žiadala aj zabezpečenie vykonania a zverejnenia kalkulácií zdravotných výkonov a zmenu zákona o cenách v zmysle regulácie zisku tak, ako

je obvyklé v iných segmentoch národného hospodárstva – najviac 10 % zisku z celkových tržieb a **zákaz uprednostňovania najnižšej ceny v rezorte zdravotníctva**, ktorá je v overených prípadoch na úkor výslednej kvality a tým aj na úkor ochrany a bezpečnosti pacienta v procese poskytovania zdravotnej starostlivosti.

SKIZP tiež v komunikácii s MZ SR žiadala takú úpravu zákona č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch a stavovských organizáciách v zdravotníctve v platnom znení, ktorá by okrem povinností zdravotníckych pracovníkov v procese poskytovania zdravotnej starostlivosti, definovala aj **práva zdravotníckych pracovníkov** v procese poskytovania zdravotnej starostlivosti, vrátane primeranej odmeny za vykonanú prácu, práva na odpočinok a práva na zladenie práce zdravotníckych pracovníkov s rodinným životom a záujmovými aktivitami.

Dcérska organizácia Slovenskej komory iných zdravotníckych pracovníkov – Združenie na podporu rozvoja Slovenskej komory iných zdravotníckych pracovníkov sa úspešne uchádzalo o grant **na podporu vytvorenia on-line učebnej pomôcky pre biblioterapiu**, ktorý by mal byť určený na zdieľanie najlepších skúseností liečebných pedagógov, psychológov a ďalších profesionálov v pomáhajúcich profesiách, z úspešného uplatnenia biblioterapie pri podpore zvládania zaťažujúcich životných situácií, profesionálneho a osobnostného rozvoja zdravotníckych pracovníkov, ako aj študentov liečebnej pedagogiky.

4. 11. 2022 sa v priestoroch Katedry liečebnej pedagogiky UK v Bratislave (za ktorých poskytnutie SKIZP aj touto cestou opätovne ďakuje), uskutočnilo prvé nadnárodné projektové stretnutie k naštartovaniu spolupráce. Rokovania sa okrem slovenských, českých a maďarských projektových partnerov, zúčastnili ako hostia aj odborná garantka študijného programu liečebnej pedagogiky PdF UK v Bratislave prof. PhDr. Marta Horňáková, PhD. a vedúca Katedry liečebnej pedagogiky PdF UK doc. Mgr. Zuzana Fábry-Lucká, PhD. Osobitne ďakujeme pani profesorku za cenné rady a námety k pripravovanému obsahu učebnej pomôcky. Vďaka patrí aj zakladateľke liečebnopedagogicky orientovanej biblioterapie doc. PaedDr. Kataríne Majzlanovej, PhD., za ochotu venovať sa konzultačnej činnosti (potom, ako sa v danom čase nemohla zúčastniť rokovania, prisľúbila možnosť odborných konzultácií k pripravovaným príspevkom). Nemôžeme opomenúť ani všetkých zúčastnených kolegov, za nádhernú pracovnú atmosféru, ktorou podporili zmysel a význam projektu koncipovaného na účel zdieľania odborných skúseností a príkladov najlepšej praxe.

Milé kolegyně a kolegovia, všetci ktorí vo svojej práci alebo v praxi uplatňujete potenciálne inšpiratívne liečebnopedagogické, biblioterapeutické metódy, techniky alebo iné spôsoby práce, ste zároveň touto cestou pozvaní k zdieľaniu svojich profesionálnych a osobných skúseností s úspešným uplatnením literárnych diel (hlavne umeleckého charakteru), v rámci svojej liečebnopedagogickej činnosti s ostatnými kolegami. V prípade záujmu žiadajte poskytnutie podrobnejších informácií k projektu a pokynov pre autorov na mailovej adrese kvetskabenusova@gmail.com.

Všetkým, ktorí sa podieľali na príprave materiálov SKIZP srdečne ďakujeme a tešíme sa na Vaše príspevky k biblioterapii!

HUDOBNÉ PROJEKTY S RÓMSKÝMI DEŤMI NA SLOVENSKU

MUSIC PROJECTS WITH ROMA
CHILDREN IN SLOVAKIA

Mgr. Jana Halmo, PhD.

Filozofická fakulta Univerzity Komenského
v Bratislave

Bratislava

E-mail: srpkovajanka@gmail.com

Abstrakt

Zaradenie rómskeho obyvateľstva do väčšinovej spoločnosti je náročné z viacerých hľadísk. Dôvodom je chudoba, podmienky, v ktorých Rómovia žijú, ich temperament, zvyky, ale aj diskriminácia, s ktorou sa rómske obyvateľstvo na Slovensku často stretáva. Hudba, ku ktorej má táto komunita osobitný vzťah, môže byť využitá v procese začlenenia rómskej populácie do väčšinovej spoločnosti. Hudba je pravdepodobne vhodným nástrojom na ovplyvnenie ich sociálnych zručností. Hudobná výchova a muzikoterapeutický prístup sa teda v tomto smere javia ako veľmi prospešné. Efektívne sa javia aj hodiny zborového spevu. Táto štúdia sa zameriava na vplyv hudby na rómsku populáciu z hľadiska vzdelávania a prezentuje súčasnú situáciu v tejto oblasti na Slovensku.

Kľúčové slová: rómska populácia, muzikoterapia, hudobná edukácia, muzikofiletika

Abstract

The integration of the Romani population into mainstream society is difficult from several aspects. The reasons include poverty, the conditions under which the Romani live, their temperament, their habits, but also the discrimination that the Romani population frequently faces in Slovakia. Music to which this community has a special affinity can be utilized in the integration process of the Romani population into mainstream society. Presumably, music is a suitable tool to affect their social skills. Consequently, music education and music therapeutic approach appear to be highly beneficial

in this respect. Elements of music therapy and music philetics have been used with Romani children. In their effect on individuals, however, these are not primary tools to strengthen the weaknesses of this community. Lessons of choir singing also appear to be effective. This study focuses on the effect of music on the Romani population from an educational point of view and presents the research results and the current situation in this field in Slovakia.

Keywords: Romani population, Romani children, music therapy, music education, music philetics

Rómska populácia na Slovensku a intervencia hudobnými projektami

Rómska menšina na Slovensku je v nemalej miere zastúpená na celom území. Napriek tomu má väčšinová spoločnosť často predsudky voči jedincom s rómskymi koreňmi. Takýto postoj vychádza nielen z neprispôsobivosti rómskeho obyvateľstva, ale aj zo strachu z nepoznaného a z predsudkov, ktoré vychádzajú z historického kontextu a pozitívnej diskriminácie rómskej populácie voči väčšinovej spoločnosti. Pre zlepšenie situácie existuje mnoho neziskových organizácií a projektov, ktoré napomáhajú vyrovnávať rozdiely a odstraňovať predsudky na oboch stranách.

Pri skúmaní súčasnej situácie na Slovensku zameranej na sociálnu oblasť a zlepšenie komunikačných zručností, sa do popredia dostávajú dva veľké hudobné projekty. Ide o Čhavorenge a Romano drom pod vedením medzinárodne známej jazzovej umelkyne Idy Kellarovej a Superar – vzdelávací program, ktorý vznikol vďaka úsiliu hudobného pedagóga a známeho klaviristu Ivana Šillera.

Medzinárodný kontext

Bez ohľadu na predošlé hudobné vzdelanie sledovaných detí, výsledky štúdií ukazujú, že hudobné pôsobenie na nami sledovanú skupinu má efekt nielen na umeleckú stránku ich osobnosti, ale aj na nehudobnú oblasť.

Tento jav je sledovaný v štúdiu od Gülnihal Gül a Bilgehan Eren (1). Autori si všimli zlepšenie u detí v niekoľkých oblastiach.

Sledovaným deťom sa vďaka hudobným aktivitám zvýšila motivácia navštevovať školu. Dochádzka sa zvýšila kvalitatívne aj kvantitatívne. Aktivity boli z rôznych hudobných kultúr a teda aj žánrov, čo napomohlo deťom zvýšiť kultúrne povedomie.

Felician Rosca (2) pokladá hudbu za prvok, použiteľný na sociálne začlenenie. Poukazuje na nadaných jedincov, ktorým, keď je dopriate kvalitné hudobné vzdelanie, dochádza u nich k zaradeniu sa do väčšinovej spoločnosti. Ak môžu pracovať v oblasti, ktorá ich naozaj napína, vykonávajú ju radi. Štúdiá ale pracuje len s jedincami s hudobným nadaním. Existujú teda dva prístupy k aplikácii hudby v procese edukácie. Možno ju využiť na zveladenie hudobného nadania a tak pomôcť hudobne talentovaným jedincom zaradiť sa do spoločnosti. Alebo môžeme hudbu aplikovať na celú rómsku komunitnú skupinu, kde hudobné nadanie nehrá rolu a použiť hudbu ako motivačný faktor pre adaptáciu do spoločnosti. Vidíme, že pri druhej možnosti je hudba nápomocná širšej skupine spoločnosti. Na Slovensku sa využívajú oba prístupy.

Veľmi prínosné texty, ktoré popisujú vplyv hudby na rómsku komunitu, sú aj od autorov Erhan Öztürk a Ajda Aylin Can (3), Hatice Onuray Egilmez (4), a od už spomínaných Gülnihal Gül; Bilgehan Eren (5).

Práca v oblasti hudby s rómskymi deťmi na Slovensku

Na Slovensku sa tvorí viacero hudobných projektov, ktoré pracujú s deťmi z rómskej menšiny. Medzi ne patrí projekt Ily Kellarovej, nie je síce jediný, ale najznámejší. V oblasti etnologického výskumu je prínosná práca Jany Belišovej, pretože zaznamenala mnohé staré aj nové rómske piesne do hudobných zbierok (6) a produkovala viaceré dokumentárne filmy o rómskej hudbe na Slovensku. Svoju úlohu v odstraňovaní bariér zohráva už spomínaný vzdelávací program Superar. Výrazným a prospešným združením, ktoré napomáha rómskej komunite vo všeobecnosti je *Cesta von* (7). Pre deti je

dôležitý projekt *Omama* (8), ktorý sa zameriava na elimináciu kumulatívnych rizík chudoby pre malé deti. Projekt využíva ako jednu z rozvíjajúcich aktivít práve spev. Prostredníctvom neho a jednoduchého inštrumentálneho spievodu na hrkálkach sa rozvíja pamäť a spolupráca (9). Cestu von propaguje aj slovenská speváčka, herečka venujúca sa detskej tvorbe, Martina Jelenová, ktorá vystupuje pod pseudonymom Fíha Tralala (10).

Čhavorence a Romano drom

Jazzová hudobníčka Ida Kellarová vo svojom projekte *Čhavorence* pracuje s talentovanými deťmi z rómskej komunity. Práci s rómskou komunitou sa venuje už 20 rokov. Tvrdí, že: "...keď chceme niečo v živote Rómov zmeniť, musíme začať pri najmenších." (11) Deti smeruje k zmene životného štýlu, snaží sa ich správne motivovať. Využíva na to možnosť aktívne sa zúčastniť na koncertoch a festivaloch v zahraničí prostredníctvom ich vlastnej prezentácie. Je to pre ne dlhá cesta, keďže mnohé sú bez základných návykov a sociálnych zručností. Viaceré deti sa musia naučiť jesť príborom, pozdraviť, poprosiť, poďakovať, dodržiavať disciplínu, nie byť následky svojich činov, neklamať, nenadávať a podobne. Pri tomto procese je veľmi dôležité získať si ich dôveru (12). Ida Kellarová vedie workshopy spevu a tanca. Organizuje tvorivé tábory pre rómske deti aj koncerty talentov doma i v zahraničí. Vďaka jej úsiliu sa niekoľko detí postavilo na vlastné nohy (13).

Čhavorence vzniklo v roku 2011 ako spevácky zbor. Jeho realizácia je pod záštitou občianskeho združenia *MIRET*. Toto združenie sa zameriava na pedagogickú, kultúrnu a umeleckú činnosť a má za cieľ pomáhať a podporovať talentované rómske deti a mládež (14). V súčasnosti má 35 členov z rómskych osád a z miest celého Slovenska a Českej republiky. Zbor má v repertoári tradičné rómske piesne a skladby od skladateľa, gitaristu, speváka a pedagóga Desidera Duždu. Spevácke teleso spolupracuje s Českou filharmóniou. V roku 2019 mal

premiéru ich spoločný projekt *Romano drom*. Ich prvým počinom bola účasť v severoírskom Belfaste, kde mali koncerty a workshopy pod záštitou Asociácie britských orchestrov. V tom istom roku sa uskutočnilo turné v Londýne. Projekt je známy i v domácom prostredí, kde sa uskutočnili koncerty na Smetanovej Litomyšli a rockovom festivale Pohoda v Trenčíne. V roku 2020 sa 40 rómskych detí a 15 hudobníkov Českej filharmónie zúčastnilo *Romano drom* projektu. Ich koncert v Žiline bol výsledkom a vyvrcholením letnej umeleckej školy (15).

Romano drom je vlastne letný umelecký tábor, ktorý rozvíja detský talent. Okrem toho sa účastníci učia morálnym hodnotám a zoznamujú sa s rómskou kultúrou, históriou a jazykom. Tým sa posilňuje hrdosť pre vlastnú rómsku kultúru, láska k svojmu etniku a vlastná sebadôvera. Tá je veľmi dôležitá pre budúcnosť a postavenie jedincov v spoločnosti (16).

S Idou Kellarovou po prvýkrát v roku 2020 spolupracovala aj Tereza Slavkovská, slovenská herečka a umelkyňa. Do projektu *Romano drom* bola pozvaná samotná autorka projektu. I keď sa Tereza Slavkovská zapojila do projektu prvý raz, má skúsenosti s ľuďmi z periférie aj z obdobia pred projektom a to nie len s rómskou komunitou (17).

Jedným z aspektov, ktoré prispievajú k sociálnej izolácii Rómov, je absencia poznania vlastnej kultúry a historického kontextu národa. Deti v projekte často poznajú slovenské dejiny, no históriu vlastného etnika nie. Pre deti zapojené do projektu, je kľúčová najmä nastolená disciplína, jasné pravidlá a režim. Pokiaľ je stanovený poriadok porušený, dieťa musí opustiť program. Teda okrem systematickej hudobnej prípravy sa v programe pracuje komplexne s osobnosťou aj mimo hudobného pôsobenia. Deti sa učia, že majú svoju individuálnu hodnotu a budujú si sebadôveru. Ale je pre nich dôležité aj poznanie, že sú súčasťou spoločnosti, kde sú závislí a zodpovední jeden za druhého. Tereza Slavkovská sa nadchla pre projekt a spolupracuje s Idou Kellarovou, aj s

novými rozšírenými možnosťami a koncepciou naďalej (18).

Superar

Vzdelávací program *Superar* sa snaží o hudobnú výchovu pre všetkých. Nikoho nenecháva v úzadí. Prostredníctvom programu sa spájajú deti z rôznych etníc a sociálnych pomerov. Je postavený na princípe učenia sa hudobných zručností či už na nástroji alebo prostredníctvom spevu, no dôležité je aj vnímanie okolia a jeden druhého. Deti vďaka koncertom zažívajú úspech a uznanie, ktoré im často chýbajú (19).

Superar vznikol vo Viedni v roku 2009. Okrem Rakúska je realizovaný v 6 krajinách Európy: v Bosne a Hercegovine, v Lichtenštajnsku, v Maďarsku, v Rumunsku, v Slovinsku a vo Švajčiarsku. Na Slovensku bolo do programu zapojených už viac ako 3000 detí. Lektori rozvíjali u detí prostredníctvom programu talent, ale najmä tvorivosť, sústredenosť, disciplínu a tímovú prácu (20). Projekt *Superar* nadväzuje na *El Sistema*, ktorý vznikol vo Venezuele. Výkonným riaditeľom pre *Superar* Slovensko je Marek Kapusta.

Pedagóg a hudobník Ivan Šiller priniesol program na Slovensko spolu so skupinou profesionálov a aktivistov. Zrod *Superaru* stál na skupine hudobníkov: Tomáš Boroš, Ivan Šiller a Daniel Matej. Išlo o hľadanie inovatívneho hudobného vzdelávania. Taktiež sa snažili o výchovu mladej generácie pedagógov v novom šate. Do projektu sú zapojené národnostné menšiny, rôzne sociálne skupiny i deti z väčšinovej spoločnosti. Lektormi sú profesionálni hudobníci, pedagógovia, ktorých ideou je iný prístup k deťom a inklúzia vzdelávania. Pri využívaní programu *Superar* je dôležité aj šírenie cieľov a ideálov samotného projektu (21). Počas realizácie projektu na Slovensku boli doňho zapojené miesta: Bratislava, Detva, Plavecký Štvrtok, Považská Bystrica a Lozorno.

Plavecký Štvrtek

V Plaveckom Štvrtku bol realizovaný program Superaru v spolupráci s Cirkevnou základnou školou Narnia v Bratislave. Prostredníctvom hudby a spevu sa na tejto Základnej škole v Plaveckom Štvrtku snažili o inklúziu detí z rómskeho etnika. Deti si zdokonaľovali hudbou pamäťové schopnosti, vznikali prepojenia medzi tónmi, rytmom a pohybom s cudzími slovami. Cieľom projektu bolo ukázať, že okrem všeobecne platných pedagogických postupov, existujú pre učenie detí aj iné prístupy. Projekt sa inšpiroval fínskym modelom, ktorý je postavený na autorite Ján Tkáč vidí veľké deficity v skupine detí z rómskej komunity práve v schopnosti sústrediť sa. Aj keď si deti počas bežného vyučovacieho procesu ťažko niečo zapamätali, veľmi priaznivo na ich pamäť a iné kognitívne schopnosti pôsobili zborové stretnutia. Rečové a komunikačné schopnosti boli stimulované aj vďaka výberu repertoáru, ktorý bol zostavený z piesní v rôznych jazykoch. Veľký prínos bol viditeľný v interakcii medzi majoritnou skupinou a rómskymi deťmi. V súčasnosti Ján Tkáč pôsobí ako odborný konzultant pre hudobné umenie v programe Citadela (22).

Hudobná lektorka Lenka Bradňanská pracuje v súčasnosti v Cirkevnej základnej škole Narnia v Bratislave, kde je zborové zoskupenie. V dnešných dňoch je na spomínanej škole triednou učiteľkou na druhom stupni. Taktiež pôsobí v Brilliant Stars Primary School & Kindergarden v Bratislave a vedie zbor pre dospelých v Bratislave (23). Pracovala aj so skupinou v Základnej škole Plavecký Štvrtek. Superar vníma ako veľmi prínosný pre všetky zapojené deti. Veľmi pozitívne hodnotí, že sa deti zapájajú do programu bez ohľadu na hudobné nadanie. Pre Superar je veľmi dôležité zlepšenie sociálnych zručností jednotlivcov. Tým, že deti z rôznych skupín spoznávajú odlišnosti ostatných, sa učia rozmanitosti v spoločnosti (24).

učiteľa. Ten si ju musí vytvoriť sám, aby mohol byť pozitívnym vzorom pre deti (25). Deťom sa v tejto škole venovali hudobný pedagóg a dirigent Ján Tkáč (ktorý ako prvý Slovák získal štipendium pre štúdium dirigovania na University of Cambridge) a hudobníčka a zároveň liečebná pedagogička Lenka Bradňanská. Hodina zborového spevu bola výnimočná. Na hodine sa nezvyšoval hlas na neposedných žiakov, deti, ktoré dokonalo neintonovali, neboli vylúčené zo speváckeho zboru. Učili sa spievať v rôznych jazykoch. To platí pre všetky zapojené školy do Superaru, nielen pre školu v Plaveckom Štvrtku.

Záver

Hudba je prenikavým médiom a pozitívne stimuluje komunikačné schopnosti a sociálne zručnosti. Z rozhovorov s Terezou Slavkovskou, Lenkou Bradňanskou a Jánom Tkáčom sme sa dozvedeli, že hudba ovplyvňuje celú osobnosť a využíva sa ako prostriedok k integrácii detí rómskej minority. Všetci traja spomenutí respondenti, s ktorými sme realizovali interview, sa vyjadrili, že programy nevyužívajú muzikoterapiu ako primárny prostriedok pôsobenia na zapojené deti. Využívajú sa však jej prvky a aj muzikofiletika, ktorá stojí medzi muzikoterapiou a hudobnou výchovou. Hudobné pôsobenie prináša pozoruhodné výsledky, či už je zamerané na talentovaných jedincov alebo na širšiu komunitnú skupinu detí.

Použitá literatúra

- (1) EREN, B., GÜL, G. I: The Use of Orff-based Music Activities for Educational and Therapeutic Purposes with Disadvantaged Group of Romani Children. In: Academic Journals, Educational Research and Reviews. Nigeria : Academic Journals, č. 22, r. 12, 2017, s. 1062 - 1073.
- (2) ROSCA, F.: Musical Education, a Stability Factor in the Roma Communities. [Online]. Academia. [cit. 25. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16295853/Musical_education_a_stability_factor_in_the_Roma_communities
- (3) ÖZTÜRK, E.; CAN, Ajda Aylin: The Effect of Music Education on The Social Values of Preschool

Children. In: Cypriot Journal of Educational Sciences. Cyprus : Near East University and Cyprus Educational Sciences Association, č. 5, r. 15, 2020, s. 1053 - 1064.

(4) EGILMEZ, H. O.: Effects of Songs Containing Social Messages on the Perceptions of Romani Students About Social Values. In: The Anthropologist. Wales: Taylor & Francis Group, č. 2, r. 24, 2016, s. 596 - 597.

(5) GÜL, G.; EREN, B.: The Effect of Chorus Education in Disadvantageous Group on the Process of General Education - Cultural Awareness and Socializing: The Sample of Gypsy Children. In: Journal of Education and Learning. Canada: Canadian Central of Science and Education, č. 1, r. 7, 2018, s. 125 - 133.

(6) BELIŠOVÁ, J. Hoi na nei na. Phurikane gi'a. Tanečné rómske piesne. Bratislava, Žudro, 2006; Nové rómske piesne. Neve gi'a. Bratislava, Žudro 2010; Šilalo pañori. Studená vodička. Cold Water. Bratislava, Žudro, 2019; Boh žije. O Del dživšel. Bratislava, Žudro, 2014.

(7) Domov. [Online]. Cesta von. [cit. 26. 2. 2021]. Dostupné z: <https://cestavon.sk>

(8) Kumulatívne riziká chudoby pre maličké dieťa. [Online]. Cesta von. [cit. 26. 2. 2021]. Dostupné z: <https://cestavon.sk/projekt-omama/index>

(9) Tamže.

(10) KNIŠ, Viktor: Fíha tralala s dcérou sa neboja spievať bosé v rómskej osade. Pomáhajú deťom, ktoré sa rodia do generačnej chudoby. [Online]. Refresher. [cit. 26. 2. 2021]. Dostupné z: <https://refresher.sk/70584-FIHA-tralala-s-dcerou-sa-neboja-spievat-bose-v-romskej-osade-Pomahaju-detom-ktore-sa-rodia-do-generacnej-chudoby>

(11) Ida Kellarová: Rómov musíme zmeniť cez deti. [Online]. ETP Slovensko. [cit. 3.1.2021]. Dostupné z: <https://etp.sk/ida-kelarova-romov-musime-zmenit-cez-deti/>

(12) Tamže.

(13) Tamže.

(14) Romano Drom je nádej pre štyridsať detí. [Online]. Pravda, Kultúra. [cit. 12. 1. 2021]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/hudba/clanok/554329-romalo-drom-je-nadej-pre-styridsat-deti/>

(15) Ida Kellarová, Čhavorengé & Českí filharmonici. [Online]. Synagóga Žilina. [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné z: www.novasynagoga.sk/ida-kelarova-chavorengé/

(16) Romano Drom je nádej pre štyridsať detí. [Online]. Pravda, Kultúra. [cit. 12. 1. 2021]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/hudba/clanok/554329-romalo-drom-je-nadej-pre-styridsat-deti/>

(17) HALMO, J.: Interview s Terezou Slavkovskou: Čavorengé a Romano drom. Rozhovor uskutočnený dňa 15. 1. 2021. [cit. 27. 2. 2021].

(18) Tamže.

(19) O nás. [Online]. Superar. [cit. 16. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.superar.sk/superar/o-nas/>

(20) Tamže.

(21) JURÍKOVÁ, H.: Superar - medzinárodný hudobno-edukačný projekt pre deti a mládež na Slovensku a v zahraničí. [Bakalárska práca]. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta, Katedra hudobnej výchovy, 2019, s. 29 - 36.

(22) BARÁT, A.: Sú iní. A preto sme bohatí. [Online]. Pravda. [cit. 27. 2. 2021]. Dostupné z: <https://zurnal.pravda.sk/reportaz/clanok/446873-su-ini-a-preto-sme-bohati/>

(23) HALMO, J.: Interview s Jánom Tkáčom: Práca pre Superar v Plaveckom Štvrtku. Rozhovor uskutočnený dňa 22. 1. 2021. [cit. 27. 2. 2021].

(24) Náš tím. [Online]. Superar. [cit. 27. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.superar.sk/superar/nas-tim/>

(25) HALMO, J.: Interview s Lenkou Bradňanskou: Superar. Rozhovor uskutočnený dňa 5. 2. 2021. [cit. 27. 2. 2021].

Táto práca bola podporená grantom VEGA 1/0015/19.

ŠTÚDIA

MOŽNOSTI ARTETERAPIE PRI LIEČBE ĽUDÍ S DEMENCIOU

THE POSSIBILITIES OF ART THERAPY IN THE TREATMENT OF PEOPLE SUFFERING FROM DEMENTIA

Mgr. Terézia Jánošíková

FNsP Žilina, psychiatrické oddelenie Žilina

E-mail: terezia.janosikova@gmail.com

Abstrakt

Pri liečbe demencií sa využívajú farmakologické i nefarmakologické prístupy. Hlavným cieľom je spomalenie degeneratívneho procesu. Nefarmakologická liečba sa zameriava na ovplyvňovanie kognície, správania, emócií, komunikácie, zlepšenia kvality života a fungovania. Predkladaný text sa bližšie zaoberá využitím a možnosťami arteterapie v liečbe demencií. Vychádza z delenia demencií podľa stupňa závažnosti na ľahkú, strednú a ťažkú, ktoré je dôležité pre indikáciu terapie. Stručne popisuje klinický obraz jednotlivých stupňov a každý z nich ilustruje príkladom štúdie, ktorá približuje individuálnu alebo skupinovú arteterapeutickú prácu s človekom s demenciou. Najviac štúdií je zameraných na demenciu ľahkého stupňa, pri strednom a ťažkom stupni nie sú také početné a často oveľa stručnejšie popisujú priebeh arteterapeutických intervencií. Vo všetkých uvedených príkladoch sa však uvádzajú pozitívne výsledky v rôznych oblastiach: komunikácia, kognitívne funkcie, správanie, kvalita života, fungovanie.

Kľúčové slová: demencia, nefarmakologická liečba, arteterapia.

Abstract

Pharmacological and non-pharmacological approaches are used in dementia treatment. The main goal is to slow down the degenerative process. The non-pharmacological treatment is aimed to affect cognition, behaviour, emotions, communication, improve the quality of life and functioning. The presented paper focuses closer on the use of art therapy and its possibilities in the treatment of dementia. It proceeds from the dementia division according to degree of severity into mild, moderate and severe, that is important for

therapy indication. It briefly describes the clinical picture of individual degrees and illustrates each of them with the example of study. The studies give us an idea of the individual or group art therapy work with the person suffering from dementia. Most of the studies focus on mild dementia, studies about moderate and severe degree are not so frequent and they also describe the process of art therapy interventions much more briefly. However, positive results are stated in all mentioned examples in different fields: communication, cognitive functions, behaviour, quality of life, functioning.

Keywords: dementia, non-pharmacological treatment, art therapy.

V liečbe demencií ide predovšetkým o spomalenie degeneratívneho procesu, využíva sa farmakologický i nefarmakologický spôsob liečby. Pri výbere z rôznych možností a prístupov nefarmakologickej liečby sa kladie dôraz na individuálny prístup a primeranosť prístupov a činností, pričom sa prihliada na stav pacienta, jeho vek, pohlavie, históriu a štádium ochorenia. Fertaľová a Ondriová (2019) uvádzajú, že nefarmakologické prístupy pri liečbe demencií sa zameriavajú na viaceré oblasti: včasná diagnostika a podpora pacienta v počiatočnej fáze ochorenia, poskytovanie informácií, zachovanie alebo zlepšenie kognitívnych funkcií, zachovanie alebo zlepšenie sebestačnosti pacienta, zmiernenie alebo odstránenie problémového správania a psychických symptómov demencie, zlepšenie kvality života pacienta s demenciou (zahŕňajúc pacientov v terminálnom štádiu demencie), zlepšenie komunikácie medzi pacientom a ošetrovateľom, podpora opatrovateľov.

Čo sa týka možností arteterapie v užšom slova zmysle – liečby výtvarným umením – pri liečbe demencií, Savazzi et al. (2020) na základe viacerých štúdií uvádzajú, že vizuálne umenie pôsobí na úroveň kognitívnu, behaviorálnu a emocionálno-komunikačnú:

Kognitívna úroveň – umožňuje posilniť a vyvolať pozitívne spomienky, riešiť otázky obáv zo smrti, straty a odklonenie pozornosti od ruminácie, zlepšuje

pozornosť, koncentráciu a intelektovú angažovanosť. Arteterapia dokáže tiež stimulovať kogníciu vybavovaním si spomienok, na čo sa využíva napr. koláž, vyfarbovanie predkreslených čiar.

Behaviorálna úroveň – arteterapia pomáha pri znížení úzkosti, agitácie a depresii sprevádzajúcej demenciu. Zaznamenané je aj zníženie porúch správania a redukcia psychiatrickej medikácie po absolvovaní arteterapeutického programu. V štúdiách boli použité: relaxácia, riadená imaginácia, skupinová diskusia zameraná na vyjadrovanie emócií, tvorba mandál, sebavyjadrenie s využitím rôznych tém.

Emocionálno-komunikačná úroveň – umelecká stimulácia vykazovala pozitívny vplyv na zvládanie emócií, socializáciu a komunikáciu. Aktivity boli zamerané na podporu vzájomných vzťahov a sebaintegrácie, angažovanie sa v rámci skupiny.

Hsiao et al. (2020) dopĺňajú ďalšie možnosti pôsobenia arteterapie v podobe stimulácie zmyslov, precvičovania zručností, podpory kreativity, udržiavania pohybu v kĺboch, rekonštrukcie sociálnych interakcií a udržiavania kognitívnych funkcií. Tvorivý proces môže tiež pomôcť dosiahnuť pocit úspechu a zlepšiť náladu. V rámci arteterapie možno podporiť relaxáciu, vyjadrovanie a spracovanie emócií (negatívnych, ale aj pozitívnych).

Delenie demencií s ohľadom na stupeň závažnosti na ľahké, stredné a ťažké, je určujúce z hľadiska indikácie terapie. Ďalšia časť textu stručne približuje klinický obraz jednotlivých stupňov a v rámci nich možnosti využitia arteterapie na konkrétnych príkladoch.

Ľahká demencia – pokles kognitívnych schopností sa podieľa na zhoršení výkonu v každodennom živote, problémom sa stávajú zložitejšie každodenné činnosti (napr. finančné operácie, zodpovedné šoférovanie, organizácia stretnutí s priateľmi) alebo rekreačné aktivity, ktoré pacient nedokáže realizovať tak, ako predtým, nie je však závislý od pomoci

okolía a potrebné sú len dočasný dohľad a pripomínanie (Krátová, 2017).

Využitie arteterapie pri pacientoch s ľahkou demenciou možno ilustrovať na príklade z praxe: s pani Vierou (71 r.) sme pracovali počas krátkej hospitalizácie na psychiatrickom oddelení. Prijatá bola k diferenciálnej diagnostike pre zhoršenie stavu – stavy zmätenosti, strach, halucinácie, ťažkosti s pamäťou a somatickú slabosť. Na základe vyšetrení sa preukázalo u pacientky začiatkové štádium Alzheimerovej choroby. Popri nastavení medikamentózneho liečby bola postupne zapájaná do rôznych skupín. Pre krátkosť hospitalizácie stihla pani Viera absolvovať jednu 5-člennú zmiešanú skupinu arteterapie zameranú na relaxáciu. Išlo o využitie 4 ukážok prírodných zvukov (šumenie lesa so zvukom potoka, búrka, oceán, spev vtákov). Pacienti mali za úlohu započúvať sa do ukážok a každú sa pokúsiť výtvarne znázorniť. Nasledovala spoločná diskusia. Pani Viera si vybavovala, na základe zvukových podnetov, príjemné spomienky z detstva, opisovala miesta svojej mladosti, usmievala sa, pričom pôsobila pokojne a uvoľnene. Na záver hodnotila skupinu kladne a ocenila aj možnosť byť v spoločnosti ostatných členov skupiny.

Iným príkladom je kvázi-experiment autorov Savazzi et al. (2020) v Memory Clinic v Miláne. Popisuje overovanie účinnosti a realizovateľnosti nového terapeutického prístupu **ACE-t** – *Art, Colors and Emotions treatment* pre ľudí s Alzheimerovou chorobou. Výskum sa uskutočnil porovnaním dvoch skupín seniorov s Alzheimerovou demenciou (AD) – 10 z nich podstúpilo program ACE-t a 10 z nich, tvoriacich kontrolnú skupinu, podstupovalo obvyklý program starostlivosti. Kritériom pre výber participantov bol ľahký stupeň AD, minimálne 5 rokov školskej dochádzky a vek nad 65 rokov. Program pozostával zo 14 sedení konajúcich sa 2x týždenne po dobu 2 hodín. Zameraný bol na oblasti: kognícia, správanie, komunikácia. Jeho hlavnou témou bolo použitie základných

farieb v maľbách umelcov 19. a 20. storočia. Účastníkov sprevádzal na ceste od získania vedomostí o význame základných farieb a ich možných kombinácií k využívaniu farieb na vyjadrenie vlastných spomienok a vnútorných zážitkov. Cieľom bolo viesť participantov k autonómnej tvorbe, vyvrcholenie predstavovalo vystavenie vytvorených diel ostatným členom skupiny a opatrovateľom. Každé stretnutie pozostávalo zo 6 fáz:

- 1) uvítanie a zopakovanie si predošlej skupiny, predstavenie témy s využitím senzorických podnetov;
- 2) senzorický zážitok spojený s pomenovaním jednotlivých odtieňov a pomenovaním asociácií alebo možného využitia materiálu v bežnom živote;
- 3) stretnutie s umelcom – životopis maliara a analýza vybraného obrazu, ktorý bol vybraný vo vzťahu k farebnej téme a predtým analyzovaným materiálom;
- 4) krátka pracovná prestávka a príprava materiálu;
- 5) fáza praktickej činnosti – precvičenie si jednoduchých výtvarných techník a práca s emóciami a spomienkami;
- 6) záverečná fáza – zdieľanie svojich prác a emócií, upratovanie.

V rámci tém si participanty prešli najskôr jednotlivé základné farby, neskôr „farby a vzťahy“, „moje farby“ a nakoniec „naše farby“, pričom každej uvedenej téme boli venované 2 stretnutia s rôznymi podtémami.

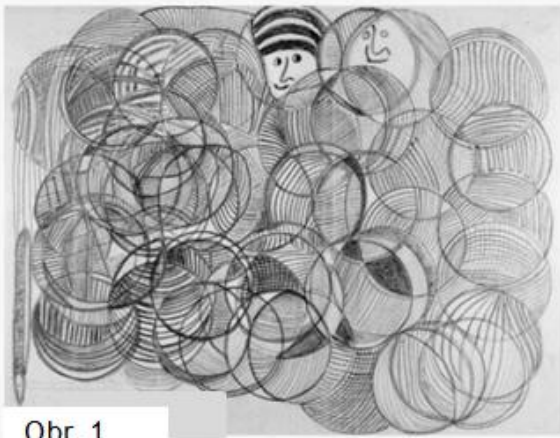
Experimentálna i kontrolná skupina boli hodnotené pred a po uskutočnení programu nástrojom Greater Cincinnati Chapter Well-Being Observation Tool, ktorý hodnotí well-being (sociálny záujem, angažovanosť a potešenie) a ill-being (nezáujem, negatívne pocity, smútok a zmätok). Účastníci výskumu tiež podstúpili neuropsychologické vyšetrenie: škála kvality života, neuropsychiatrický inventár

(behaviorálne sympómy) a kognitívna subškála škály hodnotenia AD (kognícia). Výsledkom v experimentálnej skupine bolo významné zlepšenie kvality života, zlepšenie v behaviorálnej oblasti, komunikácii, pozitívne účinky na kognitívne funkcie, zatiaľ čo v kontrolnej skupine došlo k výraznému zhoršeniu exekutívnych funkcií.

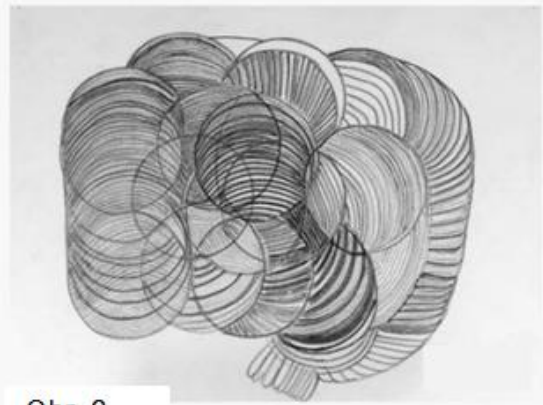
Autori ako limit štúdie uvádzajú malú vzorku, výsledky teda nemožno zovšeobecniť.

Stredne ťažká demencia – pokles v rámci kognitívnych funkcií nedovoľuje pacientovi fungovať bez pomoci ani pri bežných každodenných činnostiach. Je potrebná asistencia pri obliekaní, hygiene, úprave zovňajšku, ale v domácom prostredí dokáže vykonať jednoduché činnosti (napr. zohriať pripravené jedlo, nie uvariť ho), dochádza k dezorientácii v čase a priestore. Je tiež narušená kritickosť k ochoreniu (Kráľová, 2017).

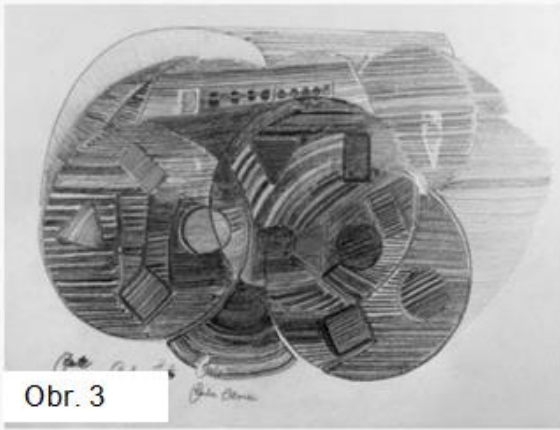
Prípadová štúdia od autorov Mimica a Kalinić (2011) popisuje prípad pána Zvonka, pacienta s AD stredne ťažkého stupňa a prácu s ním v rámci centra dennej starostlivosti. Pán Zvonko začal navštevovať centrum s už nastavenou farmakologickou liečbou, pretrvávali však poruchy správania a vedľajšie účinky antipsychotík v podobe extrapyramídového syndrómu. Predtým nemal skúsenosť s výtvarným umením, no v dielach sa ukázala jeho kreativita. Štúdia nepopisuje postup práce s pacientom, uvádza však hodnotenie počas sedení, keď bol pokojný, pôsobil spokojne a jeho správanie v centre, ale aj v domácom prostredí sa stalo adekvátnejším. Rovnako bola popísaná pozitívna zmena v oblasti komunikácie. Štúdia ďalej obsahuje následné ukážky tvorby, neuvádza, či šlo o voľnú kresbu alebo tematické práce. Vidieť v nich ale istý vývoj: napr. postupná zmena motívu, detailnejšie zobrazenie tvárí v spleti čiar pri porovnaní úvodnej a posledných prác, zmena v spôsobe spracovania... .

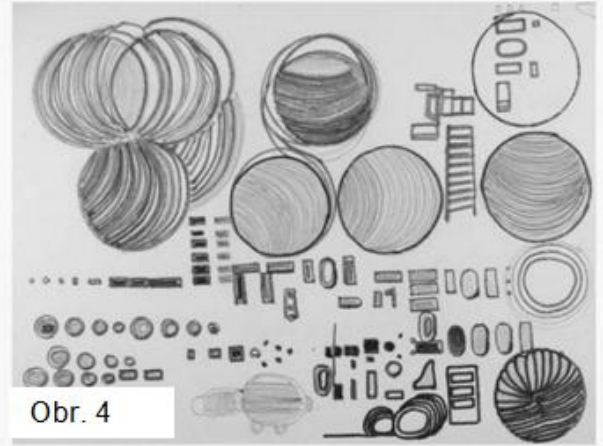
Obr. 1

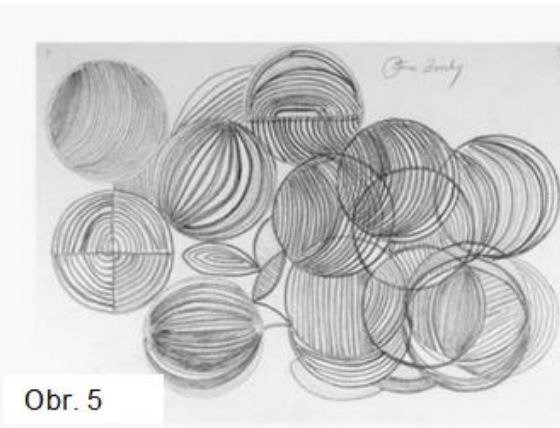
Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

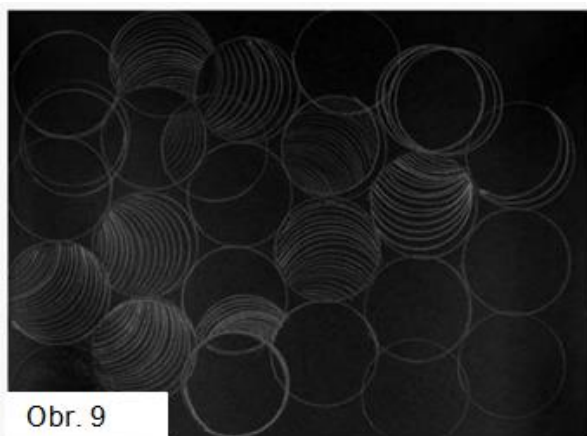
Obr. 6

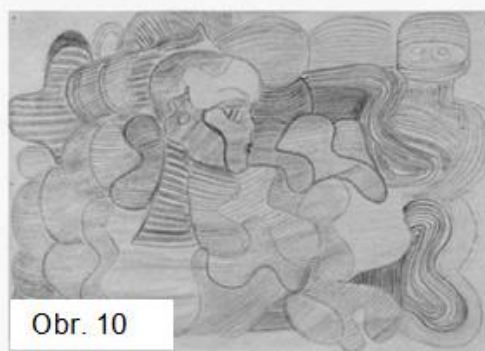
Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9

Obr. 10

Obr. 11

Obr. 12

Obr. 1-12 Kresby p. Zvonka z arteterapeutických sedení (Mimica, Kalinić, 2011)

Ťažká demencia – dochádza až k úplnej strate kognitívnych schopností a bežných zručností, čím sa pacient stáva plne odkázaným na celodennú opateru a pomoc od okolia. Celkom chýba kritickosť k ochoreniu, prítomné sú nekognitívne a aj telesné symptómy (Králová, 2017).

Prípadová štúdia od Peisah et al. (2011) uvádza prípad pani D., 82-ročnej ženy s ťažkou demenciou, obyvateľkou domova dôchodcov. Prítomný výrazný frontálny deficit a expresívna dysfázia, v MMSE hodnotenie 0 bodov. V liečbe boli využívané farmakologické i nefarmakologické prístupy, oba však s obmedzenou reakciou. U pani D. sa manifestovala agresivita, rušivé správanie, túlanie sa a bezúčelné činnosti. Často bývala rozrušená do takej miery, že bol potrebný individuálny dohľad špecializovanej sestry počas celej ošetrovateľskej zmeny. Po zmonitorovaní behaviorálnych a psychologických symptómov, identifi-

kovaní silných a slabých stránok, bola pre pani D. vytvorená individualizovaná arteterapeutická intervencia. Predpokladom bolo, že bezúčelné činnosti vychádzajú z nudy a agresivita je spájaná s pocitom izolácie, odcudzenia a frustrácie. Arteterapeutická intervencia sa konala v rámci oddelenia 1-2 krát týždenne, individuálne a aj v skupine počas 6 sedení po dobu 1-2 hodín. Pani D. pracovala s splsteným materiálom nastrihaným do rôznych tvarov (podpora vizuopriestorových funkcií) a s predkreslenými líniami (poskytnutie štruktúry, kompenzácia frontálno-exekutívnych deficitov). Obe aktivity poskytli podnety na verbálnu interakciu, precvičovanie motoriky a koordinácie. Deficit jazykových schopností sa vyvažoval neverbálnym vyjadrovaním sa, rečou tela, častým očným kontaktom; deficit v exekutívnych funkciách si vyžadovali demonštráciu úloh v jednotlivých krokoch. Počas tvorby bola pani D. pokojná a sústredená, po dokončení naznačila svoju vďačnosť

úsmevom, bozkom na líce. Účinky intervencie sa formálne nemerali, ale bol zaznamenaný pokoj pacientky a pozitívne emócie, ktoré otvorene prejavila na konci každého stretnutia. Stalo sa, že pacientka bola doobeda počas intervencie a po nej pokojná, poobede sa stala nepokojnou – opätovne jej bola poskytnutá aktivita z absolvovaného stretnutia, pričom mala rovnaký účinok. Pri prepustení do domova bola zabezpečená kontinuita individualizovaných a cielených arteterapeutických sedení, pracovníci boli edukovaní a asistovali pri podpore pani D. Výsledky sa udržali aj po preklade, už prvý týždeň bola kooperujúca a zaujímala sa o účasť v skupinách.

Na základe výsledkov uvedených štúdií možno konštatovať, že možnosti arteterapie sú pri liečbe ľudí s demenciou pomerne široké. Arteterapia môže mať pozitívny vplyv na mnohé oblasti: dokáže stimulovať kogníciu, zmysly, vyvolať pozitívne zmeny na behaviorálnej úrovni, podporiť komunikáciu a sociálne interakcie, kreativitu, motoriku, či prácu s emóciami.

Použitá literatúra

FERTALOVA, T., ONDRIOVA, I. Non-pharmacological treatment of Alzheimer's. In LARRIVEE, D. (Ed.) *Redirecting Alzheimer strategy. Tracing memory loss to self pathology*. London : IntechOpen, 2019. s. 75 – 92. ISBN 978-1-83962-210-6.

HSIAO, CH.-Y., CHEN, S.-L., HSIAO, Y.-S., HUANG, H.-Y., YEH, S.-H. 2020. Effects of art and reminiscence therapy on agitated behaviors among older adults with dementia. In *Journal of nursing research* [online], roč. 28, 2020. č. 4. 11 s., [citované 25. septembra 2022]. Dostupné na <https://journals.lww.com/jnrtwna/fulltext/2020/08000/effects_of_art_and_reminiscence_therapy_on.3.aspx>. ISSN 1682-3141.

KRÁLOVÁ, M. 2017. *Demencie*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2017. 89 s. ISBN 978-80-223-4307-7.

MIMICA, N., KALINIĆ, D. 2011. Art therapy may be beneficial for reducing stress – related behaviours in people with dementia – case report. In *Psychiatria Danubina* [online], roč. 23, 2011. č. 1. s. 125 – 128, [citované 25. septembra 2022]. Dostupné na <https://www.researchgate.net/publication/50907662_Art_therapy_may_be_benefi

[tial_for_reducing_stress__Related_behaviours_in_people_with_dementia_-_Case_report](https://www.researchgate.net/publication/50907662_Art_therapy_may_be_benefi)>. ISSN 1849-0867.

PEISAH, C., LAWRENCE, G., REUTENS, S. 2011. Creative solutions for severe dementia with BPSD: a case of art therapy used in an inpatient and residential care setting. In *International psychogeriatrics* [online], roč. 23, 2011. č. 6. s. 1011 – 1013, [citované 25. septembra 2022]. Dostupné na <https://www.researchgate.net/publication/50807693_Creative_solutions_for_severe_dementia_with_BPSD_A_case_of_art_therapy_used_in_an_inpatient_and_residential_care_setting>. ISSN 1741-203X.

SAVAZZI, F., ISERNIA, S., FARINA, E., FIORAVANTI, R., D'AMICO, A., SAIBENE, F. L., RABUFFETTI, M., GILLI, G., ALBERONI, M., NEMNI, R., BAGLIO, F. 2020. „Art, colours, and emotions“ treatment (ACE-t): A pilot study on the efficacy of and art-based intervention for people with Alzheimer's disease. In *Frontiers in psychology* [online], roč. 11, 2020. 13 s., [citované 25. septembra 2022]. Dostupné na <<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.01467/full>>. ISSN 1664-1078.

NAJNOVŠIE TRENDY V KOGNITÍVOM TRÉNINGU

THE LATEST TRENDS IN COGNITIVE TRAINING

Mgr. Katarína Kiseľáková

predsedkyňa OZ Terapeutika

E-mail: katarina.karolova@gmail.com

Európska komisia schválila na jar v roku 2021 projekt s názvom „*Creativity in adult and senior education*“ v rámci grantového programu Erasmus plus (2020-1-SK01-KA227-ADU-094390).

Koordinátorom tohto projektu je Centrum MEMORY, n.o. (SVK), partnermi Občianske združenie TERAPEUTIKA (SVK), Spokojený senior – KLAS, z.s. (CZ) a Rezekne Academy of Technologies (LAT). Ide o pilotný projekt kognitívneho tréningu pre seniorov, ktorého hlavným cieľom je vytvoriť a implementovať nové kreatívne spôsoby do praxe. Projekt bol zameraný predovšetkým na spôsoby, ktoré upúšťajú od štandardných metód tréningu pamäti formou „pero - papier“. Praxou overené programy poslúžia ako inšpirácia tým, ktorí sa priamo podieľajú na starostlivosti o seniorov, ale najmä odbornému personálu v zariadeniach sociálnych služieb, v zdravotníckych zariadeniach, a pod.

Prečo realizovať tréning pamäti inak? Projektový tím vytvoril inovatívne prístupy ako trénovať kognitívne funkcie inak ako tradičnou formou pero-papier. Inšpiroval sa tancom, domácim prostredím, bubnovacími paličkami a escape-roomom. Metodika je spracovaná tak, aby každý kto pracuje so seniormi získal inšpiráciu a

praktické odporúčania. Princípy, ktoré boli stanovené partnermi pri tvorbe programov pre seniorov, a ktorých sa pridrižovali, boli:

- Inšpirovať sa seniormi
- Multisenzorické prostredie
- Kreativita a inovácie
- Interaktívnosť
- Bez „pera a papiera“

Je zrejmé, že každý aktivizačný program je zameraný na stimuláciu zručností, schopností a funkcií, preto sme sa aj v tomto projekte snažili posilniť najmä tieto oblasti:

Pohyb – ako dôležitý aspekt neustálej podpory u seniorov. V tomto veku sú pohybové schopnosti stimulované v bežnom živote najmä rutinnými činnosťami, a tiež sú ovplyvnené celkovým zdravotným stavom človeka. Preto bola stanovená podmienka pohybovej aktivity pri koncipovaní jednotlivých úloh a aktivít v novovytvorenom programe, napríklad pohyb ako orientovanie sa v priestore, manipulácia s predmetmi, tanec alebo psychomotorické cvičenia. Priestor pre sebaujadrnenie motivuje k iniciatíve a k posilneniu vlastných kompetencií a vnútorných zdrojov. V tejto pohybovej oblasti išlo najmä o **koncentráciu a udržanie rovnováhy, koordináciu pohybov, orientáciu v priestore, budovanie svalovej hmoty, rytmus a aktivizácia prostredníctvom hudby, stimulácia sebaobslužných pohybových činností.**

Sociálne zručnosti – veľmi dôležité vo vyššom veku, kedy človek stráca najviac sociálnych kontaktov (úmrtie blízkeho, strata pracovného kolektívu, syndróm prázdneho hniezda a pod.). Mnoho seniorov stráca v tomto veku možnosť stretávať sa a udržiavať pevné väzby s rovesníkmi. Tieto vzťahy nahradzujú mladší príbuzní, vnúčatá. Byť súčasťou komunity, zažívať prirodzené sociálne

interakcie je ochranou pred pocitmi samoty. V tejto sociálnej oblasti išlo o vytvorenie podmienok pre lepšiu **sociálnu integráciu, kooperáciu, podporu autonómie, komunikáciu, pozornosť, pozitívne myslenie, prejavy emócií a sebavedomie.**

Kognícia – v rámci udržania osobnej integrity a možnosti zužitkovať svoje vedomosti, zručnosti a skúsenosti, a taktiež naučiť sa niečo nové. Stimulácia kognitívnych funkcií patrí medzi najčastejšie ciele v aktivizačných a terapeutických programoch pre seniorov aj ako prevencia pred rôznymi ochoreniami ako je demencia, mierna kognitívna porucha a iné. Kreativita, ktorá je hlavným pilierom v týchto formách kognitívneho tréningu eliminuje stres z podania výkonu, na kognitívne funkcie vplýva ako na jeden ucelený systém. Čím sa eliminuje riziko neúspechu. Kreativita pomáha v riešení každodenných situácií a prináša zároveň aj priestor pre oddych a relax. V tejto kognitívnej oblasti išlo o stimuláciu **krátkodobej a dlhodobej pamäti, sústredenia, schopnosti učiť sa novému, motivácii, logického myslenia, dobrej orientácie, kooperácie oboch mozgových hemisfér, kreativity, asociácií a reči.**

Jednotlivé zapojené organizácie v spolupráci so seniormi vytvorili pilotné programy, ktoré je možno využiť ako balíček s popisom všetkých aktivít. V procese overovania týchto programov a následnej diseminácie sú odporúčané aj iným vekovým kategóriám a cieľovým skupinám. Zapojené boli základné a materské školy, verejnosť, pracovníci sociálnych služieb, pracovníci samosprávy obce i pedagogickí zamestnanci. Môžeme teda konštatovať, že výsledkom tohto projektu sú ucelené inovatívne programy vhodné nielen pre seniorov. Taktiež sú obsahom a formou variabilné tak, aby mohli byť použité u ľudí s rôznymi zdravotnými obmedzeniami.

1) TANCUJÚCE PALIČKY (Centrum MEMORY, n.o. Bratislava)

Pohybový program, ktorý využíva bubenické paličky. Cieľom techniky je stimulovať psychomotoriku seniora prostredníctvom jedného hlavného náčinia v spojení so stimuláciou kognitívnych funkcií. Cvičenia je možné realizovať ako kombinácie : pohybové, kognitívne a kreatívne podľa toho, na čo sa primárne zameriavajú. Pre jedno stretnutie je možné použiť z každého typu stretnutia vhodnú kombináciu, ktorú si lektor zvolí podľa charakteru a potrieb skupiny. Pri stimulácii pravo-ľavej komunikácii hemisfér je možné pohyby rúk, príp. nôh vyk onávať asynchrónne.

2) KREATÍVNA ONLINE VÝZVA (autor Zdeněk Gloz - Ratíškovice, Spokojený senior – KLAS, z.s - Brno)

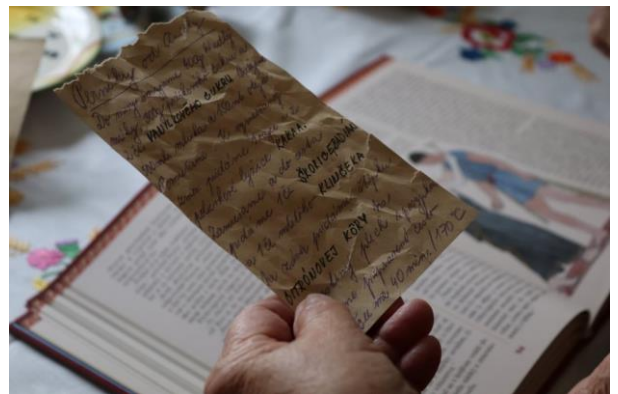
V dôsledku protipandemických opatrení sa mnoho seniorov žijúcich vo svojom primárnom prostredí dostala do sociálnej

izolácie. Jednou z mála možností spoločenského kontaktu sú sociálne siete. Tieto činnosti majú za cieľ aktivizovať aktívnych seniorov, ktorí dokážu používať sociálnu sieť Facebook. Zo stúpajúcou digitálnou gramotnosťou medzi seniormi sa v tejto skupine zvyšuje i počet užívateľov sociálnej siete Facebook. Na tejto platforme bola založená skupina s názvom Kreativní výzva, kde sa objavujú kreatívne úlohy na precvičovanie rozumových schopností.

3) THE ROOM – MIESTNOSŤ (realizované v ARCUS ŠZ a ZpS – Košice, OZ TERAPEUTIKA - Bratislava)

Hra, ktorá je inšpirovaná komerčnou hrou ESCAPE ROOM, v ktorej človek v multisenzorickom prostredí hľadá indície a plní úlohy za cieľom niečo nájsť a dostať sa z miestnosti von. Cieľom techniky je hravou formou prostredníctvom pútavého príbehu aktivizovať kognitívne a motorické schopnosti seniora, najčastejšie v malej skupine (spoločný kognitívny výkon), ktorá využíva princíp skupinovej dynamiky s cieľom udržiavania sociálnych kontaktov a kooperácie medzi seniormi - rovesníkmi.

4) DANCE AEROBIC (Akadémia technológií - Rezekne)

Skupinové dynamické aeróbne cvičenie s využitím prvkov štandardných aj ľudových tancov zastrešených krátkou choreografiou. Cvičenie je sprevádzané hudobným doprovodom známych melódí a je koncipované pre ľudí s lepšou fyzickou kondíciou. Cieľom je motivovať seniorov k aktívnemu pohybu, stimulovať cezeň najmä krátkodobú pamäť a zažívať radosť z neho, a tiež zvyšovať svoje sebavedomie a autonómiu.

Rôznorodosť profesií a profesionálneho portfólia partnerov projektu prinieslo rozmanitosť a zvýšenie atraktivity kreatívnych metód v trénovaní pamäti seniorov. Každý z partnerov má dlhoročné skúsenosti s tvorbou aktivizačných programov pre seniorov. Projektový tím tvorili sociálni pracovníci, tréneri pamäti, liečební pedagógovia, rehabilitační pracovníci. Projektové stretnutia slúžili na výmenu skúseností a vzájomnú inšpiráciu, aby bolo možné zhromaždiť "široké spektrum" vedomostí a metodických postupov pre vzdelávanie dospelých v oblasti stimulácie kognitívnych funkcií. Partneri si jednotlivé metódy navzájom vymieňali a odskúšavali so seniormi v Lotyšsku, v Česku a na Slovensku.

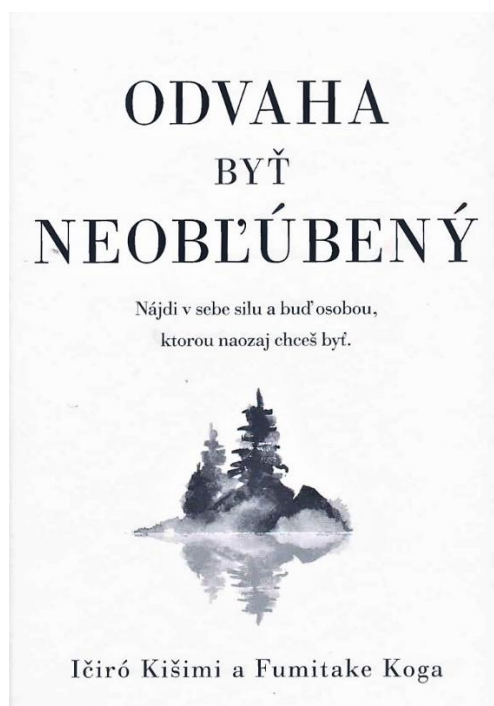
Takto vznikla jedinečná a inovatívna metodika, ktorá môže byť inšpiráciou pre ďalších pracovníkov z pomáhajúcich profesií a trénerom pamäti.

Viac informácií je možné nájsť na webovej stránke

www.creativemethods.webnode.sk

Erasmus+

IČIRO KIŠIMI, FUMITAKE KOGA, 2021.
Odvaha byť neoblúbený. Nájdí v sebe silu a buď osobou, ktorou chceš naozaj byť. Bratislava: Tatran, 282 s., ISBN 978-80-222-1242-7.

Názov knihy vyvolá dojem, že ide o ďalšiu z množstva motivačných kníh, ďalší návod na to, ako zvíťaziť nad svojimi temnými stránkami. Čiastočne je to tak, ale tu nejde o žiadnu autosugesciu, ani rýchlokvasný experiment. Prvý autor je vyštudovaný filozof, ktorý sa zoznámil s učením Alfreda Adlera, a momentálne ako konzultant Japonskej spoločnosti adlerovskej psychológie poskytuje poradenstvo mladým ľuďom na psychiatrických klinikách.

Spoluautorom je úspešný spisovateľ oblasti literatúry faktu, ktorý dal kapitolám formu Sokratovského dialógu medzi „filozofom“ a mladým mužom, ktorý mu prišiel dokázať, že sa mýli vo svojich teóriách o živote. Témy sú zahrnuté do piatich stretnutí – večerov, kde debatujú o tom, či existuje trauma, o ľudských vzťahoch, o úlohách iných ľudí, ktoré človek prijíma za svoje, o mieste človeka vo svete a o tom, ako žiť. Každá s týchto

tém môže byť chápaná aj izolovane, ale spravidla v istej miere je aktuálna u všetkých mladých ľudí, ktorí nemali to šťastie vyrásť v blaženosti a pohode, ale stretli sa s utrpením, narušenými vzťahmi, s odmietaním. Diskusia s filozofom odkrýva mechanizmus spracovania a fungovanie systému pocitov zlyhania a úzkostí. Neponúka cvičenia a hotové postupy, ale nové pohľady. Ako to autor povedal – môže koňa priviesť len k napájadlu. Napiť sa musí sám. Zmena nie je úloha terapeuta, ale musí na nej pracovať jeho klient.

Tým, že kniha nerozoberá teórie a je písaná jazykom príbehu a interakcie dvoch bytostí, je ľahko prístupná aj mladým. Jednotlivé kapitoly majú len tri – štyri strany a rozhodne nepreťažujú. Sú ako kvapky padajúce na skalu – ich účinok je takmer nepozorovateľný, ale skala bolesti a smútku im nakoniec neodolá. Knihu možno ponúknuť mladým ľuďom v terapii, ale aj odborníkom v pomáhajúcich profesiách, ktorí sú pod tlakom a potrebujú posilnenie.

Nejdem písať viac, aby som nakoniec neodradila niekoho od čítania, ak by som vyvolala dojem, že všetko podstatné je povedané aj tu. Rada by som však vedela, ako túto knihu vnímate, akú skúsenosť vám sprostredkovala.

Marta Horňáková, prof. PhDr. PhD.
Katedra liečebnej pedagogiky,
PdF UK V Bratislave
m.hornakova.prokopy@gmail.com

INFORMÁCIE PRE PRÍSPEVATEĽOV

Vážené odborníčky, vážení odborníci v pomáhajúcich profesiách.

Radi privítame Vaše príspevky k jednotlivým rubrikám časopisu: štúdie, z praxe, zo zahraničia, informácie, recenzie atď. (viď obsah prezentovaného čísla).

Uzávierka prijímania príspevkov je **priebežne!** Príspevky sú schvaľované redakčnou radou časopisu a recenzované vybratými odborníkmi. Svoj príspevok/príspevky spolu so sprievodným listom posielajte v elektronickej podobe na jeden z nasledovných mailových kontaktov:

janoskopavol@gmail.com,

viera.valastekova@gmail.com

DÔLEŽITÉ UPOZORNENIE!

PROSÍME VÁS, ABY STE SA RIADILI UVEDENÝMI POKYNNI PRE TVORBU PRÍSPEVKU. V OPAČNOM PRÍPADE VAŠE PRÍSPEVKY NEBUDEME MÔČT AKCEPTOVAŤ!!

NÁZOV PRÍSPEVKU/ TITLE OF PAPER [ARIAL CAPITAL 14 POINT, BOLD, CENTRED]

riadok voľný / leave a space

NÁZOV PRÍSPEVKU V AJ/ TITLE OF PAPER IN ENGLISH [ARIAL CAPITAL 11 POINT, BOLD, CENTRED]

riadok voľný / leave a space

Meno autora/ov / Author Name(s) [ARIAL, 12 point, bold, centred]

Názov inštitúcie/Name of Institution [10 point, normal, centred]

Mesto /Štát - City /Country [10 point, normal, centred]

E-mail [10 point, italic, centred]

riadok voľný/ leave a space

Abstrakt [ARIAL 10 point, bold, centred]

Text abstraktu by mal mať od 150 do 200 slov (vrátane kľúčových slov), s použitím písma ARIAL 10-point including up to five keywords or key phrases; zarovnanie vľavo

riadok voľný/ leave a space

Kľúčové slová [ARIAL 10 point, italic, bold]:

aktuálne kľúčové slová [ARIAL 10 point, zarovnanie vľavo]

riadok voľný/ leave a space

Abstract in English [ARIAL 10 point, bold, centred]

The text of the abstract should be a maximum of 200 words and written in italicized text, using ARIAL 10-point including up to five keywords or key phrases; aligned left

Leave a space

Keywords [ARIAL 10 point, italic, bold]: *actual key words* [ARIAL 10 point, aligned left]

riadok voľný/ leave a space

Text príspevku [ARIAL, 12 point, bold, riadkovanie 1,0; zarovnanie na oboch stranách]

Medzi odsekmi riadok nevynechávať, obrázky a tabuľky označiť a očíslovať.

riadok voľný/ leave a space

Zoznam literatúry/ [ARIAL, 10 point, bold, riadkovanie 1,0, zarovnanie na oboch stranách]

Uvádzať iba citovanú literatúru v abecednom poradí autorov.

Vzor

FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno : Cesta, 2006. ISBN 80-7295-085-1.

STUPKOVÁ, M. Interné činitele v prevencii syndrómu vyhorenia. In: *Revue LP*, roč. III, č. 6, 2009, s. 4-10. ISSN 1337-5563.

PRI **RECENZII** JE SPOLU S PRÍSPEVKOM POTREBNÉ ZASLAŤ **NASKENOVANÚ TITULNÚ STRANU** RECENZOVANEJ PUBLIKÁCIE.

